

TOOLBOX VOOR WERVING EN EERSTE CONTACT MET SCHOLEN

1 WERVING EN EERSTE CONTACT

Voordat je Helder op School bij scholen onder de aandacht kunt brengen, is het op de eerste plaats van belang dat je het programma kent. Je moet immers weten waar je scholen voor motiveert. Leer het programma dus eerst goed kennen. Verder is het belangrijk dat je de status van Helder op School verkent binnen de eigen regio: zijn er andere instellingen of partijen binnen de gemeente die met het programma werken en is er een samenwerking mogelijk (bijv. met Jeugdgezondheidszorg)? Vraag dit vooral ook na binnen je eigen instelling. Mogelijk hoef je niet voor alles zelf het wiel uit te vinden.

Leer het programma beter kennen

- Voor nieuwe preventieprofessionals van de GGD of instelling voor verslavingszorg is er de introductie cursus van Helder op School. Deze online bijeenkomst is gratis en wordt gegeven door medewerkers van Helder op School.
- Je laten inwerken door een directe collega die goed bekend is met Helder op School kan natuurlijk ook.
- Op de website van Helder op School vind je ook veel informatie en in de speciale toolkit voor preventieprofessionals vind je diverse materialen die jou in je werk kunnen ondersteunen.
- In deze toolbox staan samenvattingen van de diverse lespakketten.
- Voor vragen en informatie is een helpdesk beschikbaar.

Aan de slag met scholen werven

Als je het programma eenmaal goed kent, kan je aan de slag met het werven van scholen. In deze toolbox staan praktische tips voor het voeren van wervingsgesprekken en het creëren van betrokkenheid en draagvlak.

Zo pak je een wervingsgesprek met een school aan

Om een school enthousiast te maken over Helder op School, ga je om te beginnen het gesprek met de school aan. Zo'n wervingsgesprek kan proactief vanuit jouw instelling plaatsvinden. Het kan ook op initiatief van de school zelf plaatsvinden. Dan is er vaak al sprake van problematiek of speelt er iets anders waarom de school aandacht wil besteden aan de preventie van drinken, roken, drugs, gokken en (te veel) gamen.

1 WERVING EN EERSTE CONTACT

Stap 1: een afspraak maken

Informatie per mail sturen

Voorafgaand aan het maken van een afspraak, kun je een e-mail sturen met het aanbod van Helder op School. Hiervoor kan de voorbeeldmail gebruikt worden. Een week na het versturen van de mail, kan je de school bellen voor een afspraak. Wil je zelf een e-mail opstellen, benoem dan in ieder geval:

- Het belang van middelenpreventie, eventueel aangevuld met (regionale) cijfers of recente media-aandacht.
- Het aanbod van Helder op School (een beschrijving ervan in een paar zinnen).
- De mogelijkheid van financiering van Helder op School door bijvoorbeeld de gemeente (indien van toepassing).
- De informatiematerialen: de flyer 'Helder op School en de 4 pijlers van middelenpreventie', de folder met het aanbod van Helder op School en de Helder op School wervingsvideo.

De afdeling Jeugdgezondheidszorg (JGZ) van de gemeente kan een goede ingang zijn om een afspraak te maken. Ook kan een GGD gebruik maken van de contacten van de Instelling voor Verslavingszorg en vice versa.

Met wie maak je die afspraak?

Het is goed om het eerste gesprek te voeren met iemand die op de school besluiten kan en mag nemen. Dit kan bijvoorbeeld zijn:

- Een Gezonde School-coördinator (GSC) die op school verantwoordelijk is voor het samenstellen en uitvoeren van de Gezonde School-aanpak. Een GSC is nauw betrokken bij het schrijven van beleid en het (laten) uitvoeren hiervan. Vaak is een GSC al op de hoogte van diverse gezondheidsonderwerpen via de Gezonde School.
- Een coördinator van de onder- of bovenbouw of coördinator van een jaarlaag. Deze coördinatoren hebben korte lijnen met de directie van de school en vormen bovendien een team met de mentoren.
- Een enthousiaste docent. Deze docent kan zeker een goede ingang zijn, maar het is wel van belang dat er daarnaast voldoende draagvlak is binnen de school om Helder op School uit te voeren. Kijk goed of deze docent in staat is om de relevante partijen binnen de school (directie, conrectoren, jaarlaagcoördinatoren, mentoren) te overtuigen en motiveren.

1 WERVING EN EERSTE CONTACT

Stap 2: het gesprek voorbereiden

Wat je kunt voorbereiden

- Ga na of er een jeugdmonitor beschikbaar is voor deze school, gemeente of regio (bijvoorbeeld via de GGD). De cijfers uit de monitor kunnen dienen als onderbouwing voor de school om aandacht te besteden aan preventie van alcohol, tabak, drugs en problematisch gamen en socialemediagebruik.
- Verdiep je in landelijke cijfers, bijvoorbeeld de cijfers over alcohol, drugs en roken onder scholieren uit het Peilstations- en HBSC-onderzoek.
- Wanneer er geen gegevens over middelengebruik van de school beschikbaar zijn, kun je de regionale of landelijke cijfers meer aansprekend maken door getallen om te rekenen naar de school.
- Eventueel kun je het gesprek voeren samen met de jeugdverpleegkundige.
- Zorg dat je goed op de hoogte bent van het programma Helder op School.
- Verdiep je in het onderwijsaanbod van de school. Bijvoorbeeld welke schooltypen er zijn en welke lespakketten van Helder op School hier bij passen.
- Bekijk het gezondheidsbeleid van de school. Misschien zijn er al beleidspunten rondom het thema vastgesteld die als aanknopingspunten kunnen dienen.

- Verdiep je in de redenen die een school kan hebben om wel of juist niet met Helder op School te gaan werken. Zo kan je inspelen op de argumenten vóór en alvast argumenten bedenken om de tegenargumenten te ontkrachten. Hieronder vind je de meest voorkomende redenen om wel of niet met Helder op School te werken. Je kunt deze factsheet ook gebruiken als voorbereiding van je gesprek.

Redenen voor scholen om wél met Helder op School te werken

- De school wil zich inzetten voor de preventie van alcohol- en drugsgebruik, roken en problematisch gamen. Hetzij uit voorzorg, hetzij omdat er problemen zijn op de school.
- De directie (of een docent of begeleider) voelt zich persoonlijk betrokken bij het onderwerp.
- De school ziet kans om zich te profileren. Het programma biedt de mogelijkheid om in positieve zin op te vallen. De school besteedt immers aandacht aan een maatschappelijk probleem.
- Andere scholen in de regio doen ook mee. De school kan eigenlijk niet achterblijven.
- De directeur kent mensen op school die enthousiast zijn voor dit soort activiteiten. Zij kunnen daar hun kwaliteiten (anders dan lesgeven) in tonen en ontwikkelen.
- Ouders geven aan dat ze aandacht voor het onderwerp willen.

1 WERVING EN EERSTE CONTACT

Redenen voor scholen om níet met Helder op School te werken

- De directie is van mening dat er geen sprake is van middelengebruik bij de leerlingen/studenten en vindt aandacht voor het onderwerp daarom overbodig. **Tip:** er hoeven geen problemen met middelen, gokken of gamen te zijn om toch met preventie aan de slag te gaan. Op deze manier neemt de school haar maatschappelijke rol namelijk juist serieus en laat de school zien dat zij de gezondheid van haar leerlingen/studenten belangrijk vindt. Iets wat misschien een negatieve lading heeft, buig je dan om naar een iets positiefs.
- De school wil niet met het onderwerp geassocieerd worden, omdat ze bang zijn voor publiciteit.
- De school kiest ervoor zich bij het onderwerp middelenpreventie te laten ondersteunen door een andere partij. **Tip:** bekijk of de aanpak voldoet aan de Richtlijnen verslavingspreventie onderwijs. Is dit niet het geval, dan heb je een argument in handen om de school te overtuigen van een aanpak zoals die van Helder op School.

Stap 3: in gesprek gaan

Gesprekstips

- Geef in het gesprek herkenbare voorbeelden uit de schoolpraktijk. Denk aan: rokende leerlingen/studenten buiten het schoolterrein, een wietgeur in het fietsenhok, een leerling/student die aangeschoten op het schoolfeest verschijnt, een leerling/student die achterloopt met schoolwerk door tot laat in de avond te gamen.
- Stimuleer je gesprekspartner(s) vervolgens om ook zelf met voorbeelden te komen uit de eigen schoolpraktijk.
- Benadruk dat de school haar maatschappelijke verantwoordelijkheid neemt door de preventie van alcohol, roken, vaperen, drugs en gokken structureel op te nemen in het beleid. Op deze manier toont de school aan dat zij de gezondheid van de leerlingen/studenten hoog in het vaandel heeft.
- Geef aan dat de lessen van Helder op School goed passen in mentorlessen of loopbaan- of oriëntatielessen (lob), of kunnen aansluiten bij de lessen van bijvoorbeeld het vak biologie. De lespakketten sluiten ook aan bij kerndoelen 34 en 35 van het onderdeel Mens en Natuur, waarin leerlingen leren verbanden te leggen met het bevorderen van lichamelijke en psychische gezondheid en leren om te zorgen voor zichzelf, anderen en hun omgeving.
- Benadruk het belang van ouderbetrokkenheid. Scholen staan er niet alleen voor, ze doen dit samen met de ouders en verzorgers. Aandacht voor het onderwerp, zowel op school als thuis, versterkt de boodschap.
- De school sluit met alcohol-, tabak- en drugspreventie naadloos aan op de overheidscampagne NIX18: geen alcohol of tabak onder de 18 jaar.
- Voor scholen is het belangrijk om te weten hoeveel tijd de uitvoering van het programma gaat kosten. Het is handig om dit alvast voor je contactpersoon in een overzicht te zetten. Beschrijf hierin hoeveel tijd en geld het inrichten van elke pijler kost en wie de betrokkenen zijn. Benoem ook de ondersteuning en eventuele materialen die de school ontvangt. Bekijk het overzicht Investering Helder op School (pg. 10 en verder).
- Benoem dat de GGD of Instelling voor Verslavingszorg (IVZ) de school kan ondersteunen bij de uitvoering van de verschillende onderdelen en dat delen daarvan of bepaalde (les)materialen door de GGD, verslavingszorginstelling of gemeente vaak worden vergoed.
- Neem promotiemateriaal mee naar het gesprek om je verhaal te ondersteunen. Denk daarbij aan de diverse flyers en promotiefilmpjes van Helder op School. Bekijk de wervingsmaterialen.
- **Tip!** Maak duidelijke vervolgspraken en help bij de verdere planning.

1 WERVING EN EERSTE CONTACT

Financieringsmogelijkheden Helder op School

Ondersteuningsaanbod

Het ondersteuningsaanbod Gezonde School is bedoeld voor alle scholen (locaties) die gebruikmaken van bekostigd onderwijs (primair onderwijs, speciaal onderwijs, voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs) en die een gezonde leefstijl op school vanzelfsprekend willen maken. Het ondersteuningsaanbod Gezonde School helpt schoollocaties bij het werken aan een gezonde leefstijl op school. Het aanbod bestaat uit advies, scholing en een geldbedrag. De aanpak is gebaseerd op inzichten uit wetenschap en praktijk.

Schoollocaties die het ondersteuningsaanbod toegekend krijgen, kunnen gebruikmaken van:

- een geldbedrag van € 3.000,- per school;
- scholingsaanbod voor de Gezonde School-coördinator;
- gemiddeld 10 uur advies en ondersteuning van een Gezonde School-adviseur van de GGD.

Het geldbedrag van het ondersteuningsaanbod mag besteed worden aan:

- vergoeding van taakuren van de Gezonde School-coördinator;
- de inzet/aanschaf van lespakketten van Helder op School;
- de aanvraag van een themacertificaat van het vignet Gezonde School.

SPUK-gelden

De doelstelling van Gezond en Actief leven is een Gezonde Generatie in 2040. Een van de thema's is: Opgroeien in een Kansrijke Omgeving en vroegsignalering alcoholproblematiek. Helder op School kan onderdeel uitmaken van dit thema. Gemeenten kunnen hiervoor een Specifieke Uitkering (SPUK) aanvragen. De SPUK-gelden zijn geormerkte gelden voor preventie. De aanvraag van een integrale aanpak wordt bij de VNG/VSG gedaan: [Werkwijze indienen Plan van aanpak GALA en Sportakkoord II | VNG](#). Na het ontvangen van een positief advies kan een gemeente [budget](#) aanvragen.

Meer informatie

[Ondersteuningsaanbod Gezonde School | Gezonde School](#)

1 WERVING EN EERSTE CONTACT

Betrokkenheid en draagvlak creëren

Betrokkenheid en draagvlak van alle partijen zijn belangrijk voor een succesvolle uitvoering van Helder op School. Alle betrokkenen hebben hun eigen belangen en hebben een eigen taak binnen het proces van de invoering van Helder op School. Wees je bewust van deze belangen en taken en benut ze om betrokkenheid en draagvlak te creëren.

Belangen en taken

- De **directie** moet kunnen instemmen met de invoering van het programma en hiervoor de randvoorwaarden scheppen.
- De **docenten/mentoren** kunnen de haalbaarheid van de geplande activiteiten inschatten. Het is belangrijk dat zij de boodschap van het programma steunen.
- **Begeleiders en zorgcoördinatoren** zijn waardevol bij het signaleren, begeleiden en doorverwijzen van leerlingen/studenten bij wie sprake is van problematisch gebruik.
- De **ouderraad** kan een rol spelen in het stimuleren van ouderbetrokkenheid.

1 WERVING EN EERSTE CONTACT

Voorbeeldmail scholen

Beste [naam Gezonde school-coördinator, (con)rector, afdelingsleider etc.],

Wilt u op uw school meer aandacht besteden aan de preventie van roken, het gebruik van alcohol en drugs, vaperen, gokken, sociale media en (te veel) gamen? Dat kan met het preventieprogramma Helder op School.

Helder op School biedt u een integrale aanpak om uw leerlingen of studenten bewust te maken van de gevolgen en hen te stimuleren niet te roken, vaperen of drinken, geen drugs te gebruiken en niet te veel te gamen. Onder onze deskundige begeleiding werkt u stap voor stap aan het creëren van een gezond klimaat op school.

Verbeter uw beleid, ga aan de slag met kant-en-klare lespakketten, krijg ondersteuning bij signaleren en leer meer over de omgevingsfactoren die leerlingen/studenten beïnvloeden en hoe u deze in de aanpak kunt betrekken. Voor meer informatie verwijst ik u naar de flyer 'Helder op school en de 4 pijlers van middelenpreventie', de folder met het uitgebreide aanbod van Helder op School en de Helder op School wervingsvideo.

Helder op School is een onderdeel van de Gezonde School, het landelijk initiatief voor verbetering van gezondheid op scholen. Helder op School sluit aan bij het Gezonde School-thema roken-, alcohol- en drugspreventie.

Waarom preventie zo belangrijk is

Het brein van een puber of jongvolwassene is in ontwikkeling en daardoor extra kwetsbaar. Het gebruik van alcohol en drugs verstoort die ontwikkeling en kan leiden tot slechtere schoolprestaties, verzuim en soms zelfs tot schooluitval. Uit onderzoek blijkt dat jongeren die vroeg starten, vaker blijven gebruiken en meer kans lopen om verslaafd te raken. Hoe later jongeren in aanraking komen met het gebruik van middelen, hoe groter de kans dat ze ook op latere leeftijd hiermee verstandig om zullen gaan. Lees meer in de factsheet Belang van preventie op school.

Na een lange periode waarin vooral roken en alcoholgebruik onder jongeren in Nederland afnam, is dit in de laatste jaren niet verder gedaald. Het percentage jongeren dat rookt of drinkt is nog steeds te hoog. Dit geldt voor zowel vo-scholieren als studenten in het mbo.

[Cijfers voor voortgezet onderwijs invoegen als het een vo-school betreft] Nog steeds heeft bijna de helft van de 12- t/m 16-jarige scholieren al eens alcohol gedronken en als ze drinken, drinken ze veel. Bijna 1 op de 5 scholieren heeft al eens gerookt en 10% deed dat nog afgelopen maand.

[Cijfers voor middelbaar beroepsonderwijs invoegen als het een mbo-school betreft] 65% van de 17-jarige studenten op het mbo heeft de afgelopen maand alcohol gedronken en 20% van de drinkers drinkt meer dan 10 glazen alcohol op een 'drinkdag'. Een vijfde van de 16-jarige mbo-studenten heeft ooit cannabis gebruikt.

[Eventueel regionale cijfers invoegen]

Kennismakingsafspraken maken

Hopelijk heb ik uw belangstelling kunnen wekken voor dit preventieprogramma rondom alcohol, tabak, drugs en problematisch gamen voor het onderwijs. Graag maak ik een afspraak om deze mail, het aanbod en de financieringsmogelijkheden verder toe te lichten.

Ik zal u hiervoor telefonisch benaderen.

Met vriendelijke groet,

[Naam en instelling]

[Telefoonnummer en e-mailadres]

1 WERVING EN EERSTE CONTACT

Investingering Helder op School

Wat is er nodig voor de uitvoering van Helder op School in het voortgezet onderwijs?

	Wat	Leerjaar	Kosten	Tijdsinvestering	Betrokkenen
EDUCATIE	Frisse Start	Brugklas (vmbo/havo/vwo)	€2,50 (Per leerling)	4 lesuren + docententraining + ouderavond	School GGD/Instelling verslavingszorg
	Smokefree Challenge	Brugklas/leerjaar 2 (pro, vmbo/havo/vwo)	Gratis	3 lesuren + creatieve opdracht	School GGD/Instelling Verslavingszorg
	Samen Fris	Leerjaar 2/3 (vmbo/havo/vwo)	€25,- (Per docent)	4 lesuren + docententraining	School GGD/Instelling verslavingszorg
	In Charge	Leerjaar 4/5/6 (havo/vwo)	€15,- (Per docent) Optioneel werkboekje €1,- per leerling	4 lesuren + docententraining	School GGD/Instelling verslavingszorg
	Smoke Alert	Vanaf leerjaar 3 (alle schooltypen)	Gratis	10 minuten	School
	Keuzebaas	Leerjaar 1 & 2 (pro)	€55,- (Per klas)	4 lesuren per leerjaar	School
	TRIP	Alle leerjaren pro	€55,-	1 – 3 uur (afhankelijk van het aantal spelers)	School GGD/Instelling verslavingszorg
OUDERS	Ouderavond	Alle leerjaren	Nader te bepalen	1 – 2 uur	School GGD/Instelling verslavingszorg
SIGNALEREN	Deskundigheidsbevordering (training signaleren)	N.v.t.	Nader te bepalen	1 – 2 uur	School GGD/Instelling verslavingszorg
	E-learning gamen en sociale media	N.v.t.	€15,-	1,5 – 3 uur	School
	E-learning middelenkennis	N.v.t.	€15,-	1,5 uur	School
BELEID	(Werkgroep) Beleid opstellen	N.v.t.	Nader te bepalen (afhankelijk van inzet GGD/Instelling verslavingszorg)	Met enige regelmaat door het jaar heen	School GGD/Instelling verslavingszorg

1 WERVING EN EERSTE CONTACT

Wat is er nodig voor de uitvoering van Helder op School in het voortgezet speciaal onderwijs?

	Wat	Leerjaar	Kosten	Tijdsinvestering	Betrokkenen
EDUCATIE	Be wise think twice	Leerjaar 1 & 2 (cluster 4)	€15,- (Per docent)	4 lesuren + docenttraining	School GGD/Instelling verslavingszorg
	TRIP	Alle leerjaren	€55,-	1 – 3 uur (afhankelijk van het aantal spelers)	School GGD/Instelling verslavingszorg
OUDERS	Ouderavond	Alle leerjaren	Nader te bepalen	1 – 2 uur	School GGD/Instelling verslavingszorg
SIGNALEREN	Deskundigheidsbevordering (training signaleren)	N.v.t.	Nader te bepalen	1 – 2 uur	School GGD/Instelling verslavingszorg
	E-learning gamen en sociale media	N.v.t.	€15,-	1,5 – 3 uur	School
	E-learning middelenkennis	N.v.t.	€15,-	1,5 uur	School
BELEID	(Werkgroep) Beleid opstellen	N.v.t.	Nader te bepalen (afhankelijk van inzet GGD/Instelling verslavingszorg)	Met enige regelmaat door het jaar heen	School GGD/Instelling verslavingszorg

1 WERVING EN EERSTE CONTACT

Wat is er nodig voor de uitvoering van Helder op School in het middelbaar beroepsonderwijs?

	Wat	Leerjaar	Kosten	Tijdsinvestering	Betrokkenen
EDUCATIE	In Charge	Leerjaar 1 & 2 (niveau 3/4)	€15,- (Per klas)	4 lesuren + docententraining	School GGD/Instelling verslavingszorg
	Smoke Alert	Leerjaar 1 & 2 (alle niveaus)	Gratis	10 minuten	School
OUDERS	Ouderavond	Alle leerjaren	Nader te bepalen	1 – 2 uur	School GGD/Instelling verslavingszorg
SIGNALEREN	Deskundigheidsbevordering (training signaleren)	N.v.t.	Nader te bepalen	1 – 2 uur	School GGD/Instelling verslavingszorg
	E-learning middelenkennis	N.v.t.	€15,-	1,5 uur	School
BELEID	(Werkgroep) Beleid opstellen	N.v.t.	Nader te bepalen (afhankelijk van inzet GGD/Instelling verslavingszorg)	Met enige regelmaat door het jaar heen	School GGD/Instelling verslavingszorg

2 FRISSE START

Onderwijstype:	vmbo, havo, vwo
Leerjaar:	1
Inhoud:	vier lessen voor brugklasleerlingen. In deze lessen wordt ingegaan op de overgang van de basisschool, de invloed van leeftijdgenoten, keuzes maken en wordt de norm gesteld dat middelengebruik niet normaal is.
Materialen:	werkboekjes en filmpjes voor leerlingen. Docentenhandleiding.
Oudermaterialen:	bij dit lespakket hoort een ouderavond en een e-zine voor ouders.
Bijzonderheden:	Engelse versie 'Fresh Start' beschikbaar
Docenttraining:	ja
Kosten:	€ 2,50 per leerling/werkboekje

Tips bij de werving voor Frisse Start

- Frisse Start gaat over de overgang van de basisschool naar het voortgezet onderwijs en is daarom zeer geschikt om in mentorlessen te gebruiken.
- Frisse Start is geschikt voor 12-/13-jarige leerlingen van de brugklas. Deze leerlingen staan meestal nog negatief tegenover het gebruik van middelen. Frisse Start gaat daarom vooral over het maken van gezonde keuzes om het gezonde gedrag zo lang mogelijk vast te houden.
- Frisse Start heeft verschillende materialen om ouders of verzorgers te betrekken. Er is een ouderavond, een digitaal oudermagazine (e-zine) en een speciale nieuwsbrief Frisse Start voor ouders en verzorgers.

- Ouders en verzorgers leren dat het belangrijk is om met hun kind het gesprek aan te gaan over het gebruik van tabak, alcohol en drugs en ook in gesprek te blijven. Door zowel op school als thuis aandacht te besteden aan het onderwerp, wordt de boodschap versterkt. Uit onderzoek weten we dat ouders meer invloed hebben dan ze zelf vaak denken.

Meer informatie

[Folder](#) over Frisse Start.

3 SMOKEFREE CHALLENGE

Onderwijstype:	praktijkonderwijs, vmbo, havo, vwo
Leerjaar:	1 en/of 2
Inhoud:	wedstrijd waarin leerlingen beloven dat ze een half jaar niet (beginnen met) roken, vpen of het gebruiken van snus. Dit wordt gedurende het halve jaar drie keer gecheckt door een korte vraag. Bij deze check zijn lessuggesties beschikbaar. De leerlingen maken een creatieve opdracht waarbij ze laten zien wat de voordelen van niet-roken zijn. De origineelste creatieve opdracht wint de landelijke hoofdprijs: een dagje uit met de hele klas.
Materialen:	website met monitor en lessuggesties voor docenten en handtekeningenposters.
Bijzonderheden:	inschrijven voor de wedstrijd kan tot 1 november van het schooljaar.
Docententraining:	nee
Kosten:	gratis

Tips bij de werving voor Smokefree Challenge

- Smokefree Challenge is een speelse manier om aandacht te besteden aan de preventie van roken en vpen. Het is een wedstrijd waarbij de klas kans maakt op het winnen van prijzen en is daarmee geschikt voor het 1e en 2e leerjaar.
- Uit ervaring blijkt dat leerlingen uit het Praktijkonderwijs zeer betrokken zijn bij het onderwerp en de Smokefree Challenge vaak goed volhouden.
- Doen klassen niet mee, omdat er niet wordt gerookt? Deelname aan de Smokefree Challenge is er juist op gericht dat leerlingen ook in volgende schooljaren niet gaan roken.
- Gebruik Smokefree Challenge in mentorlessen of in lessen als maatschappijleer, biologie, godsdienst of zorg en welzijn.

- De winnaar krijgt een dagje uit naar keuze met de hele klas. Het dagje uit is naar eigen inzicht in te vullen en inclusief busvervoer. Daarnaast wordt nog een klas beloond met een gezonde activiteit naar keuze (bv. kanoën, klimmen of midgetgolfen) en is er ook nog een derde prijs.

Meer informatie

www.smokefreechallenge.nl

[Folder](#) over de Smokefree Challenge.

[Wervingsfilmpje](#) van de Smokefree Challenge.

4 KEUZEBAAS

Onderwijstype:	praktijkonderwijs
Leerjaar:	1 en 2
Inhoud:	vier lessen waarbij kennis en houding ten aanzien van verschillende middelen behandeld worden.
Materialen:	voor de leerlingen een kwartetspel en werkbladen, voor docenten een digitale omgeving met filmpjes, werkbladen en powerpoints.
Bijzonderheden:	zowel voor leerjaar 1 als voor leerjaar 2.
Docententraining:	ja
Kosten:	€ 55 per klas

Tips bij de werving voor Keuzebaas

- Keuzebaas is een lespakket dat speciaal voor het praktijkonderwijs ontwikkeld is.
- De informatie wordt visueel ondersteund en een aantal keer herhaald.
- Alle materialen staan in een digitale lesomgeving; daardoor is het lespakket makkelijk in gebruik.
- Het lespakket bevat afwisselende werkvormen.
- Voor ouders is een flyer in begrijpelijke taal beschikbaar.

Meer informatie

[Folder over Keuzebaas.](#)

5 BE WISE THINK TWICE

Onderwijstype:	voortgezet speciaal onderwijs, cluster 4
Leerjaar:	1 en 2
Inhoud:	vier lessen waarbij kennis en houding over middelen behandeld worden.
Materialen:	een digitale docentenomgeving met filmpjes, werkbladen en powerpoints.
Bijzonderheden:	dit lesmateriaal kan uitsluitend in het vso cluster 4 ingezet worden.
Docententraining:	ja
Kosten:	€ 15 per klas

Tips bij de werving voor Be wise, think twice

- Be wise, think twice is een lespakket dat speciaal voor cluster 4 van het vso ontwikkeld is.
- Alle materialen staan in een digitale lesomgeving; daardoor is het lespakket makkelijk in gebruik.
- Het lespakket bevat aansprekende filmpjes die voor VSO-leerlingen geschikt zijn.

Meer informatie

Folder over het aanbod binnen het VSO.

Aanvullende activiteiten bij Be wise, think twice

Bordspel TRIP

Onderwijstype:	voortgezet speciaal onderwijs, praktijkonderwijs
Leerjaar:	kan in alle leerjaren gebruikt worden
Inhoud:	bordspel waarbij vragen over kennis, houding en gedrag gesteld worden.
Bijzonderheden:	spelleider nodig, aanvullend lesmateriaal.
Docententraining:	nee
Kosten:	€ 45,45

Theatervoorstelling Cool Zeker

Onderwijstype:	voortgezet speciaal onderwijs
Leerjaar:	2
Inhoud:	Cool Zeker is een interactieve theatervoorstelling waarin de leerlingen 3 jongeren volgen die in hun leven met verschillende verslavingen in aanraking komen. Tussen de scenes door gaan de acteurs met de leerlingen in gesprek.
Bijzonderheden:	voorafgaand aan de voorstelling volgen de docenten een training signaleren.
Docententraining:	ja
Kosten:	op te vragen via www.heldertheater.nl

6 SAMEN FRIS

Onderwijstype:	vmbo, havo, vwo
Leerjaar:	2 en 3
Inhoud:	de vier lessen zetten in op het bewust maken van de risico's van roken, alcohol drinken en blowen en op het overbrengen van de gezonde norm.
Materialen:	een docentenomgeving waarin alle materialen voor de lessen zoals docentenhandleidingen, werkbladen en filmpjes te vinden zijn. Ook geeft de docentenomgeving toegang tot een mailsysteem waaruit de ouders gemaild worden om hen op de hoogte te stellen van de inhoud van de lessen en de gemeenschappelijke huiswerkopdracht tussen ouder en kind.
Oudermaterialen:	voor ouders is er een website, waar zij informatie krijgen over roken, alcohol drinken, gamen en blowen. Bovendien krijgen ouders tips voor het voeren van een gesprek over middelen en gamen.
Bijzonderheden:	bij Samen Fris heeft de docent de keuze tussen een praktische en theoretische variant.
Docenttraining:	ja
Kosten:	€ 25 per klas

Tips bij de werving voor Samen Fris

- Samen Fris is een digitaal lesprogramma en daardoor gemakkelijk in gebruik.
- Bij Samen Fris worden ouders of verzorgers betrokken bij de lessen. Gedurende de lessen worden zij via e-mails geïnformeerd en er is een speciale Samen Fris-website voor ouders en verzorgers.
- Er zijn twee varianten: een variant voor praktisch onderwijs (vmbo basis/kader, vmbo theoretisch onderwijs) en een voor theoretisch onderwijs (vmbo theoretisch onderwijs, havo, vwo). De docent maakt zelf de keuze.

Meer informatie

[Wervingsvideo Samen Fris op Vimeo.](#)
[Folder over het lespakket Samen Fris.](#)

7 SMOKE ALERT

Onderwijstype:	praktijkonderwijs, vmbo, havo, vwo, mbo
Leeftijd:	14-19 jarigen
Inhoud:	Smoke Alert is een digitaal advies-op-maat over roken voor jongeren van 14 t/m 19 jaar. Het moedigt rokers aan om te stoppen, maar biedt geen verdere hulp of ondersteuning. Smoke Alert heeft als doel om stoppen met roken bij jongeren te bewerkstelligen of om te voorkomen dat ze beginnen.
Materialen:	website
Docenttraining:	nee
Kosten:	gratis

SMOKE
ALERT

Tips bij de werving voor Smoke Alert

- Smoke Alert is eenvoudig in te zetten en kan als opstap naar een les over roken gebruikt worden.
- Smoke Alert blijkt effectief in het verlagen van het voornemen om te roken in de leeftijdsgroep 14-16 jaar. Ook liet Smoke Alert een preventief effect zien: na 6 maanden waren in de controlegroep meer jongeren begonnen met roken dan in de groep die deelnam aan Smoke Alert.

Meer informatie

Meer informatie: www.smokealert.nl

8 IN CHARGE

Onderwijstype:	havo, vwo, mbo niveau 3 en 4
Leerjaar:	4, 5, 6 (havo/vwo) of leerjaar 1, 2 (mbo)
Inhoud:	de vier lessen gaan in op het versterken van de zelfcontrole en het trainen van wilskracht om ongezonde verleidingen te weerstaan.
Materialen:	een digitale docentenomgeving met docentenhandleiding, werkbladen voor leerlingen en powerpointpresentaties met filmpjes per les.
Docententraining:	ja
Kosten:	€ 15 per klas Optioneel: werkboekje voor de leerlingen € 1,- per stuk

Tips bij de werving voor In Charge

- In Charge is een lespakket voor jongeren van ongeveer 16 jaar en ouder.
- In Charge is geschikt voor de bovenbouw van havo en vwo én voor leerjaar 1 en 2 van niveau 3 en 4 van het mbo.
- In Charge gaat niet zozeer over verschillende middelen, maar wel over het versterken van zelfcontrole. Dat past bij deze leeftijdsgroep. Door de verdere ontwikkeling van de hersenen zijn late adolescenten steeds beter in staat vooruit te denken en impulsen te beheersen.

Meer informatie

Folder over In Charge.

9 ONDERWIJSSTRUCTUUR IN NEDERLAND

Het onderwijssysteem in Nederland

Primair onderwijs

Het primair onderwijs kent in Nederland 4 verschillende vormen:

- **Regulier basisonderwijs** (basisschool) is voor kinderen van vier tot en met twaalf jaar;
- **Speciaal basisonderwijs (sbo)** is bedoeld voor kinderen die zich niet optimaal kunnen ontwikkelen in het reguliere basisonderwijs. Het gaat om leerlingen met lichtere problematiek. De groepen zijn kleiner, er is meer aandacht voor de specifieke onderwijsbehoefte van de leerlingen en er zijn meer deskundigen aanwezig (o.a. logopedie, fysiotherapie, maatschappelijk werk). De reden waarom kinderen worden verwezen naar sbo kan heel divers zijn: leerproblemen, sociaal-emotionele problemen, gedragsproblemen. Het speciaal basisonderwijs is erop gericht dat zoveel mogelijk leerlingen na groep 8 doorstromen naar regulier voortgezet onderwijs;
- **Speciaal onderwijs (so)** is er voor leerlingen die specifieke onderwijsbehoeften hebben. Het gaat hier om leerlingen met zwaardere problematiek. Scholen voor so zijn bedoeld voor leerlingen met een lichamelijke, zintuiglijke of verstandelijke beperking. Maar ook leerlingen met psychische problemen of gedragsproblemen kunnen hier terecht (cluster 4).

Voortgezet onderwijs

Na het basisonderwijs, zijn er de volgende onderwijssoorten:

- **Praktijkonderwijs (pro)** leidt leerlingen in zes jaar op voor een plek op de arbeidsmarkt. In het praktijkonderwijs krijgen de leerlingen intensieve uitleg en begeleiding. Ze volgen in kleine groepen de reguliere onderbouwvakken van het voortgezet onderwijs. Daarnaast zijn er praktijkvakken, zoals dienstverlening en zorg of logistiek en verkoop. Zie ook '**Wat is praktijkonderwijs?**'.
- **Vmbo (voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs)** duurt vier jaar en kent vier leerwegen:
 - Basisberoepsgerichte leerweg (vmbo basis)¹: voor leerlingen die graag leren door zelf te doen;
 - Kaderberoepsgerichte leerweg (vmbo kader): voor leerlingen die praktisch zijn ingesteld, maar geen moeite hebben met theoriegericht onderwijs;
 - Gemengde leerweg (vmbo gemengd): voor leerlingen die weinig moeite hebben met leren en ook graag praktijkgerichte vakken krijgen;

¹ Voor leerlingen die dit nodig hebben is er Lwoo (leerweg ondersteunend onderwijs). Dit is geen apart type voortgezet onderwijs, maar aanvullend speciaal onderwijs aan leerlingen van de basis- en soms van de kaderberoepsgerichte leerweg. Lwoo biedt leerlingen met een leerachterstand extra ondersteuning zodat ze makkelijker hun diploma kunnen halen.

9 ONDERWIJSSTRUCTUUR IN NEDERLAND

- Theoretische leerweg (vmbo-t): voor leerlingen die weinig moeite hebben met leren en die zich nog niet willen voorbereiden op een specifieke opleiding. Deze leerweg is gelijk aan de oude mavo.²

In de basisberoepsgerichte leerweg, de kaderberoepsgerichte leerweg en de gemengde leerweg kiezen leerlingen uit 10 profielen, waaronder horeca, bakkerij en recreatie, mobiliteit en transport, groen, en zorg en welzijn.

De theoretische leerweg kent 4 profielen: techniek, zorg en welzijn, economie, en landbouw (groen).

Het vmbo bereidt leerlingen voor op een opleiding in het mbo. Soms stromen leerlingen na het vmbo door naar het havo.

- **Havo (hoger algemeen voortgezet onderwijs)** heeft een duur van vijf jaar en bereidt leerlingen in principe voor op het hoger beroepsonderwijs (hbo), maar leerlingen stromen soms ook door naar het vwo of gaan naar het mbo. In de bovenbouw kiezen havoleerlingen uit de volgende vier profielen: cultuur en maatschappij; economie en maatschappij; natuur en techniek; en natuur en gezondheid.
- **Vwo (voorbereidend wetenschappelijk onderwijs)** duurt zes jaar en bereidt leerlingen in principe voor op een studie aan de universiteit, hoewel leerlingen soms ook doorstromen naar het hbo.

Binnen het vwo wordt onderscheid gemaakt tussen:

- Het atheneum (regulier vwo);
 - Het gymnasium (regulier vwo + extra vakken Latijn en Grieks).
- Aan het eind van het derde jaar maken alle vwo-leerlingen een keuze uit de volgende vier profielen: cultuur en maatschappij, economie en maatschappij, natuur en techniek, en natuur en gezondheid.

- **Voortgezet speciaal onderwijs (vso)** is voor leerlingen die de basisschool afgerond hebben en afkomstig zijn uit het speciaal onderwijs of het speciaal basisonderwijs. De meeste kinderen starten op de school als ze tussen de 12 en 14 jaar zijn. Ook hier gaat het om kinderen met een zwaardere ondersteuningsbehoefte, meestal vanwege een lichamelijke of verstandelijke beperking, een ziekte of een stoornis. Net als het speciaal onderwijs, is het voortgezet speciaal onderwijs onderverdeeld in 4 clusters:

- Cluster 1: onderwijs aan blinde en slechtziende kinderen.
- Cluster 2: onderwijs aan dove en slechthorende kinderen en kinderen met ernstige spraak-taalproblemen.
- Cluster 3: onderwijs aan kinderen met een lichamelijke of verstandelijke beperking en langdurig zieke kinderen.
- Cluster 4: onderwijs aan kinderen met ernstige gedragsproblemen en psychiatrische problemen.

Zie ook '**Wat is voortgezet speciaal onderwijs?**'.

² Sinds 1999 is de mavo opgegaan in het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo), waarbij het onderwijs wordt aangeboden als de *theoretische leerweg*. Sommige scholengemeenschappen voeren nog de naam mavo, om zich te onderscheiden van het 'gewone' vmbo, dat vaak een minder positief imago heeft. Scholen die zelfstandig zijn gebleven en die uitsluitend middelbaar algemeen voortgezet onderwijs verzorgen, worden aangeduid met *categoriale* mavo, maar zijn officieel gewoon vmbo's waar enkel de *theoretische leerweg* wordt aangeboden.

9 ONDERWIJSSTRUCTUUR IN NEDERLAND

Vervolgonderwijs

Na het voortgezet onderwijs, kunnen jongeren voor de volgende vervolgopleidingen kiezen:

- **Mbo** staat voor middelbaar beroepsonderwijs en wordt binnen twee leerwegen aangeboden: de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) en de beroepsopleidende leerweg (bol). Beide leerwegen zijn geïntegreerd in een landelijke kwalificatiestructuur en bieden gelijke kansen, waarbij beide groepen leerlingen dezelfde kwalificaties en hetzelfde diploma kunnen halen. In de bbl brengt een leerling minstens 60 procent van de tijd in een leerbedrijf door; in de bol varieert de hoeveelheid praktijktijd van 20 tot 60 procent.

Het mbo kent vier niveaus³:

- Niveau 1: entreeopleiding voor jongeren zonder diploma (1 jaar);
- Niveau 2: basisberoepsopleiding voor uitvoerend praktisch werk (2 jaar);
- Niveau 3: vakopleiding voor zelfstandig uitvoerend werk (3 jaar);
- Niveau 4: middenkaderopleiding voor volledig zelfstandig uitvoerend werk (3 of 4 jaar) of specialistenopleiding (kopstudie van 1 jaar).⁴

³ Jongeren zonder diploma kunnen een entreeopleiding volgen. Voor toegang tot niveau 2-, 3- en 4-opleidingen is een vmbo-diploma nodig of een overgangsbewijs naar havo/vwo 4.

⁴ Een niveau 4-diploma geeft toegang tot het hbo.

- **Hbo** staat voor hoger beroepsonderwijs. Je kunt een hbo-opleiding op drie niveaus volgen:
 - Associate degree: dit is een praktijkgerichte opleiding van 2 jaar waarbij het niveau van het diploma tussen mbo niveau 4 en hbo-bachelor ligt;
 - Hbo-bachelor: dit is een vierjarige opleiding die je volgt nadat je havo, vwo of mbo op niveau 4 hebt afgerond;
 - Hbo-master: één- of tweejarige opleiding die je volgt nadat je je hbo-of wo-bachelor hebt afgerond. Je verdiept je met deze opleiding nog meer in een vakgebied.In vergelijking met het wetenschappelijk onderwijs zijn hbo-opleidingen meer gericht op een beroepspraktijk.
- **Wo** staat voor wetenschappelijk onderwijs. Je kunt een wo-opleiding op twee niveaus volgen:
 - Universitaire bachelor: een theoriegerichte opleiding van 3 jaar die je afsluit met een bachelor-diploma;
 - Universitaire master: een theoriegerichte opleiding van 1 of 2 jaar die je volgt na het halen van je bachelor-diploma.

Meer informatie

[Hoe zit het vmbo in elkaar? | Rijksoverheid.nl](#)

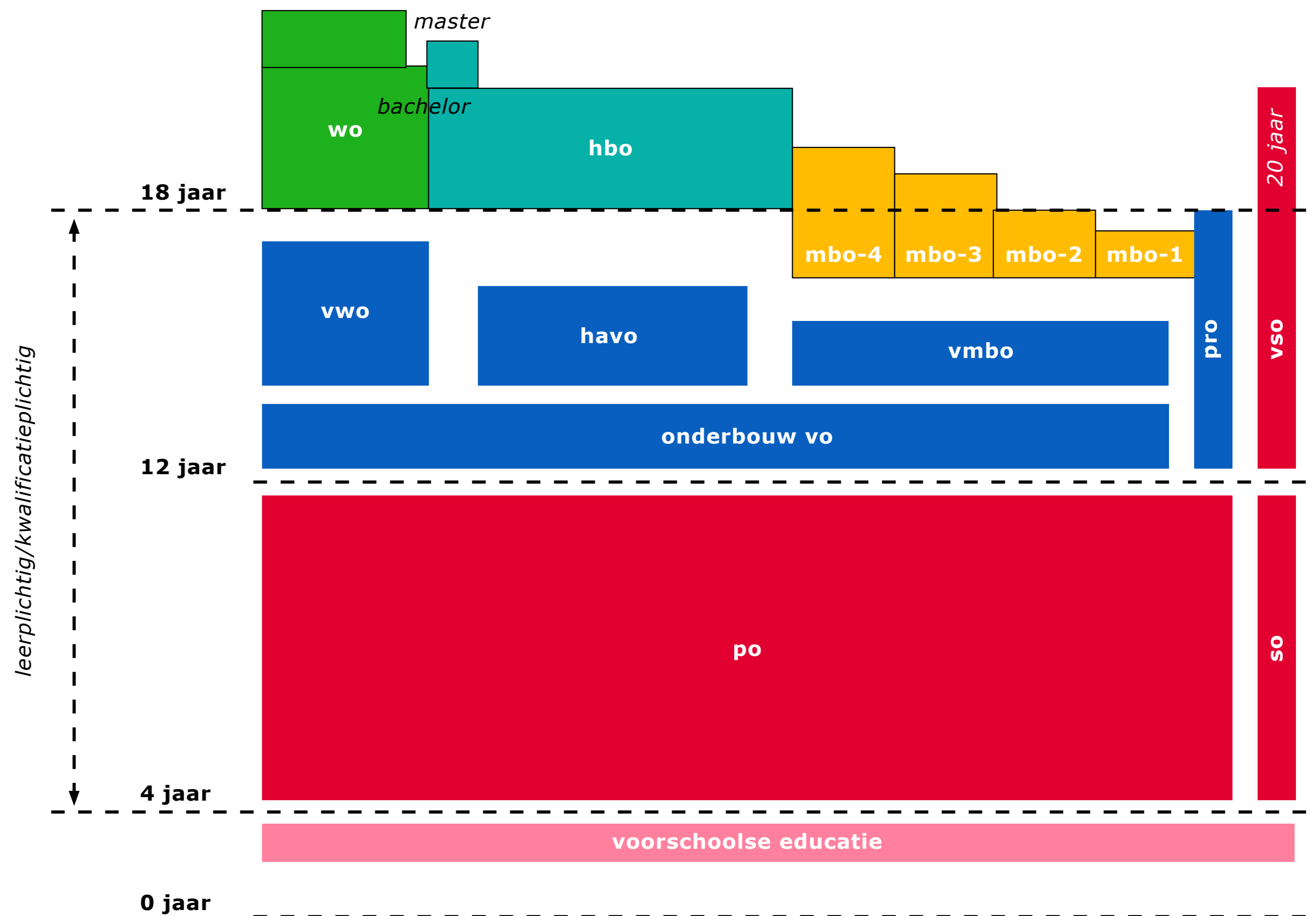
[Hoe zit de havo in elkaar? | Rijksoverheid.nl](#)

[Hoe zit het vwo in elkaar? | Rijksoverheid.nl](#)

[Soorten onderwijs | MBO Raad](#)

[Onderwijsloket](#)

9 ONDERWIJSSTRUCTUUR IN NEDERLAND

Het Nederlandse onderwijssysteem.

10 WAT IS PRAKTIJKONDERWIJS?

Wat is het?

Praktijkonderwijs (pro) is onderdeel van het regulier voortgezet onderwijs. Het doel van het praktijkonderwijs is leerlingen toe te leiden naar werk of een vervolgopleiding. Maatwerk en gepersonaliseerd leren zijn kenmerkend: elke leerling volgt een eigen leerroute, die aansluit bij wat hij of zij kan en graag wil. Het onderwijs richt zich met name op het voorbereiden op voor de leerlingen belangrijke thema's: wonen, werken, burgerschap, leren en vrije tijd. Jongeren leren binnen deze thema's zo goed en zo zelfstandig mogelijk te functioneren binnen de school en in de maatschappij. Zij leren niet alleen uit boeken, maar vooral door te doen. In de bovenbouw vormt de stage een belangrijk onderdeel van het leerproces en deze is vaak de basis voor een reguliere baan. In totaal leiden 175 praktijkscholen in heel Nederland samen ongeveer 29.000 leerlingen op voor een passende plek in de maatschappij. Gemiddeld genomen duurt de opleiding vijf jaar.

Voor wie?

Praktijkonderwijs is bedoeld voor leerlingen tussen 12 en 18 jaar die het beste leren in de praktijk. Leerlingen met het praktijkonderwijs als advies hebben in vergelijking met leeftijdsgenoten vaak een achterstand, met name op het gebied van taal en rekenen.

Er zijn een tweetal criteria waar een leerling aan moet voldoen om toegelaten te worden tot het praktijkonderwijs:

- De leerling heeft een IQ dat tussen de 55 en 80 ligt;
- De leerling heeft een leerachterstand van drie jaar of meer op twee van de volgende gebieden:
 - Inzichtelijk rekenen;
 - Begrijpend lezen;
 - Technisch lezen;
 - Spellen.

Eén van de twee domeinen moet in ieder geval inzichtelijk rekenen of begrijpend lezen zijn.

Leerlingen die aan deze criteria voldoen komen in aanmerking voor een toelaatbaarheidsverklaring praktijkonderwijs (TLV Pro).

Hoe werkt het?

Het praktijkonderwijs is kleinschalig georganiseerd. De klassen zijn klein en elke leerling krijgt intensieve, persoonlijke begeleiding. Kenmerkend is dat de leerlingen al vanaf het eerste jaar zoveel mogelijk leren vanuit de praktijk en door te doen. Iedere leerling in het praktijkonderwijs heeft een ontwikkelingsperspectiefplan. In dit plan worden de uitstroombestemming, leerdoelen en de begeleiding geformuleerd. Op basis hiervan wordt er een persoonlijke leerroute gemaakt.

10 WAT IS PRAKTIJKONDERWIJS?

Het merendeel van de scholen in het praktijkonderwijs maakt gebruik van een twee jaar durende onderbouw (jaar 1 en 2) en een drie jaar durende bovenbouw (jaar 3, 4 en 5). In de onderbouw wordt voornamelijk aandacht besteed aan basisvaardigheden, algemene ontwikkeling en oriëntatie op de arbeidsmarkt. In de bovenbouw wordt er meer beroepsgericht gewerkt. In deze periode gaan leerlingen gaandeweg meer stage lopen.

Problematiek

In het praktijkonderwijs gaat het om leerlingen in een kwetsbare positie, onder meer vanwege hun veelal beperkte cognitieve capaciteiten in een steeds complexer wordende maatschappij. Daarbij komen deze jongeren vaker dan andere jongeren uit gezinnen met een zwakke sociaaleconomische status waar verschillende problemen kunnen spelen.

Prevalentie middelengebruik in het praktijkonderwijs

Uit verschillende studies komt naar voren dat jongeren met een licht verstandelijke beperking en/of psychische of gedragsproblematiek, een verhoogd risico lopen op problematisch middelengebruik. Deze jongeren ondervinden bovendien vaker negatieve mentale, fysieke en sociale consequenties. Dit maakt deze jongeren extra kwetsbaar, ook voor middelengebruik.

Een vergelijking tussen de prevalentie van middelengebruik in het regulier voortgezet onderwijs en het praktijkonderwijs, laat zien dat het aantal leerlingen dat wel eens heeft gerookt op het praktijkonderwijs significant hoger is dan op het vmbo, de havo en het vwo. Voor alcohol, blowen en het gebruik van lachgas geldt dit niet. Alcoholgebruik komt significant minder voor op het praktijkonderwijs. Maar als leerlingen van het praktijkonderwijs alcohol drinken, dan drinken zij doorgaans meer dan hun leeftijdgenoten op het vmbo, de havo en het vwo. Zo drinkt 26% van de praktijkleerlingen die wel eens alcohol hebben gedronken, 10 glazen of meer in een weekend, tegenover 5% in het regulier voortgezet onderwijs. Voor blowen en het gebruik van lachgas geldt dat jonge praktijkleerlingen vaker ervaring hebben met deze middelen dan hun leeftijdgenoten op het vmbo, de havo en het vwo, maar dat dit verschil verdwijnt als de leerlingen ouder worden. Opnieuw geldt echter dat leerlingen van het praktijkonderwijs meer gebruiken dan hun leeftijdgenoten op het vmbo, de havo en het vwo. Van de praktijkleerlingen die ervaring hebben met cannabis, blowt 25% tien keer of vaker per vier weken, tegenover 17,7% in het regulier voortgezet onderwijs¹.

¹ Er zijn inmiddels nieuwe cijfers uit het Peilstationsonderzoek. Voor een eerlijke vergelijking is het noodzakelijk dat data in dezelfde periode verzameld is. Er is gebruik gemaakt van Explore 2019 en Peilstationsonderzoek 2019.

11 WAT IS VOORTGEZET SPECIAAL ONDERWIJS?

Wat is het?

Het **voortgezet speciaal onderwijs (vso)** is de verzamelnaam voor alle opleidingen die specialistische en intensieve begeleiding bieden. Hier kan een leerling terecht als deze een handicap of beperking, een leerstoornis, langdurige ziekte of gedragsproblemen heeft.

Er is een officiële toelaatbaarheidsverklaring nodig voor het vso. Leerlingen kunnen op het vso blijven tot en met het schooljaar waarin ze 20 jaar worden. Die periode kan iets langer zijn als daarmee de kans op een diploma of passende plek op de banenmarkt groter wordt. Daarvoor moet de Inspectie van het Onderwijs toestemming geven.

Het vso telt 4 clusters:

Cluster 1: scholen voor blinde of slechtziende leerlingen.

Cluster 2: scholen voor dove of slechthorende leerlingen of voor leerlingen met een taal- en/of spraakontwikkelingsstoornis.

Cluster 3: scholen voor leerlingen met lichamelijke en/of verstandelijke beperkingen en langdurig zieke leerlingen (somaatich).

Cluster 4: scholen voor leerlingen met psychische stoornissen en gedragsproblemen.

Voor wie?

Binnen cluster 4-scholen is sprake van grote verschillen, omdat bij deze leerlingen een grote diversiteit in leervermogen en problematiek te vinden is. Het vso cluster 4 heeft dan ook drie uitstroomprofielen:

- Dagbesteding
- Arbeidsmarkt
- Vervolgonderwijs: na het behalen van een vmbo-, havo- of vwo-diploma is doorstroom mogelijk naar het vervolgonderwijs (mbo, hbo of wo). Sommige vso-jongeren zijn weliswaar in staat om bijvoorbeeld een vwo-diploma te halen, maar functioneren niet of moeilijk op een reguliere mbo, hbo of universiteit.

Leervermogen (ondergrens en bovengrens vso)

Wat het leervermogen betreft is de ondergrens binnen cluster 4 een IQ van 70 tot 79. Dit betekent dat ook leerlingen met een licht verstandelijke beperking binnen het vso geplaatst kunnen worden. Deze moeilijk lerende leerlingen kunnen een dubbele beperking hebben: leer- én gedrags- of psychische problematiek. Er is geen bovengrens in IQ.

11 WAT IS VOORTGEZET SPECIAAL ONDERWIJS?

Scholen

Alle leerlingen op het vso hebben specialistische ondersteuning nodig. Door de kleine klassen is maatwerk mogelijk. Veel vso-scholen zijn in staat hun klassen dusdanig in te richten, dat er sprake is van enige clustering van problematiek en ondersteuningsbehoefte. Een leerling met ernstig autisme heeft bijvoorbeeld andere behoeften dan een leerling met ADHD. Met andere woorden: dé vso-school en dé vso-klas bestaan niet. Iedere school en iedere klas heeft zijn eigen kenmerken en heeft daarmee dus ook een eigen aanpak en benaderingswijze nodig. Bij de vso-scholen die verbonden zijn aan behandelcentra, is vaak sprake van ernstige psychiatrische problematiek.

Problematiek

We treffen binnen het vso leerlingen met veel verschillende aandoeningen. Voorbeelden zijn: autisme, oppositionele gedragsstoornissen, ADHD, hechtingsstoornissen, antisociale gedragsstoornissen, angst en depressie en persoonlijkheidsstoornissen in ontwikkeling. Bij veel jongeren is sprake van co-morbiditeit².

Prevalentie middelengebruik in vso cluster 4-onderwijs

Uit verschillende studies komt naar voren dat jongeren met een licht verstandelijke beperking en/of psychische problemen of gedragsproblemen, een verhoogd risico lopen op problematisch middelengebruik³. Deze jongeren ondervinden bovendien vaker negatieve mentale, fysieke en sociale consequenties. Dit maakt deze jongeren extra kwetsbaar, ook voor middelengebruik. Van de scholieren van 12 tot en met 16 jaar in het cluster 4-onderwijs, heeft bijna één op de drie ooit gerookt (31%), tegenover 17% van de leerlingen in het reguliere voortgezet onderwijs. Het verschil met leerlingen in het vmbo basis is echter kleiner (24%). Bijna de helft van dezelfde leerlingen in het cluster 4-onderwijs (46%) heeft ooit alcohol gedronken en een kwart (24%) in de afgelopen maand. Het alcoholgebruik is nagenoeg gelijk aan dat bij leerlingen uit het reguliere voortgezet onderwijs. Cluster 4-leerlingen hebben vaker ooit geblowd (20%) dan leerlingen in het voortgezet onderwijs (10%). Wat betreft harddrugs is het gebruik ooit onder cluster 4-leerlingen, met gemiddeld 4,3%, iets hoger dan in het reguliere onderwijs (1 à 2%), maar de verschillen zijn niet significant. Ook het gebruik van lachgas ligt hoger (gebruik ooit is 17%) ten opzichte van leerlingen in het reguliere onderwijs (10%)⁴.

² Comorbiditeit is het tegelijkertijd voorkomen van twee of meer (chronische) aandoeningen of stoornissen bij één persoon.

³ Kepper, 2013; Lammers, 2019; Lynskey & Fergusson, 1995; Nation & Heflinger 2006.

⁴ Er zijn inmiddels nieuwe cijfers uit het Peilstationsonderzoek. Voor een eerlijke vergelijking is het noodzakelijk dat data in dezelfde periode verzameld is. Er is gebruik gemaakt van Explore 2019 en Peilstationsonderzoek 2019.

12 VEELGESTELDE VRAGEN

Hieronder de 9 meest gestelde vragen:

1. Hoe leg ik een eerste contact met een school?

In eerste instantie kun je een mail sturen met het aanbod van Helder op School. In de mail benadruk je het belang van middelenpreventie, eventueel aangevuld met regionale cijfers of recente media-aandacht. Een week na het sturen van de mail, kun je bellen voor een afspraak. Zie ook **'Werving'**.

2. Met wie maak ik een afspraak?

Het is goed om het eerste gesprek te voeren met iemand die op de school besluiten kan en mag nemen. Dit kan bijvoorbeeld iemand van de directie zijn, een enthousiaste docent maar ook een coördinator van de onder- of bovenbouw of van een jaarlaag. Een Gezonde School-coördinator die op school de Gezonde School-aanpak samenstelt en uitvoert, is ook een goede ingang. Zie ook **'Werving'**.

3. Lespakketten over alcohol, roken of drugs maken de leerlingen toch alleen maar nieuwsgieriger?

De lespakketten van Helder op School zijn niet primair gericht op voorlichting over tabak, alcohol en drugs, maar wel op kennis, houding en gedrag. De lessen sluiten aan op de ontwikkelingsfase van het kind, waarbij is onderzocht wat wel en niet werkt. Op deze manier is het aanbod per leeftijdsfase zo effectief mogelijk ingericht. De lespakketten richten zich o.a. op:

- Het stellen van een sociale norm (het is niet normaal om middelen te gebruiken, zeker niet <18 jaar);
- Het betrekken van ouders/opvoeders;
- Het versterken van zelfcontrole;
- Het weerbaar maken tegen groepsdruk.

12 VEELGESTELDE VRAGEN

4. Alcoholproblemen spelen helemaal niet bij ons op school, waarom zouden we er dan toch aandacht aan besteden?

Preventie is er juist op gericht problemen te voorkomen en een gezond klimaat op school te creëren. Het puberbrein is in ontwikkeling en daardoor extra kwetsbaar. Problematisch gebruik van alcohol en drugs verstoort die ontwikkeling en kan leiden tot slechtere schoolprestaties, verzuim en soms zelfs tot schooluitval. Daarom is het belangrijk om leerlingen/studenten op een gezonde manier te leren omgaan met het gebruik van tabak, alcohol en drugs en op een verantwoorde manier te gokken, gamen en sociale media te gebruiken en hierin samen te werken met ouders of opvoeders om gebruik te voorkomen of in elk geval zo lang mogelijk uit te stellen. Hiermee legt de school een goede basis voor de toekomst van de leerlingen/studenten.

5. Welke rol spelen ouders bij preventie van roken, vaperen, alcohol, drugs en gokken?

Ouders spelen een grote rol bij de opvoeding van hun kind op het gebied van roken, alcohol, drugs en gokken. De invloed van ouders neemt weliswaar iets af naarmate kinderen ouder worden, omdat bijvoorbeeld vrienden steeds belangrijker worden, maar de mening van de ouders of verzorgers blijft ook voor pubers heel belangrijk. Zo heeft een puber dringend behoefte aan duidelijke grenzen. Uit onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat kinderen die duidelijke regels krijgen van hun ouders, meestal later beginnen met het drinken van alcohol. Maar een liefdevolle ondersteuning

en goede gesprekken zijn minstens zo belangrijk. Het is daarom belangrijk dat ouders leren het gesprek aan te gaan met hun kind over het gebruik van tabak, alcohol, drugs en problematisch gamen en ook om in gesprek te blijven. Daarnaast speelt de school ook een belangrijke rol. Jongeren brengen hier immers een groot gedeelte van hun tijd door, in ieder geval tot hun 16e jaar. De lespakketten van Helder op School worden daarom gegeven op school, maar richten zich ook op ouders. Veel lespakketten zijn voorzien van een ouderavond of bevatten een onderdeel voor ouders. Door als school en ouders samen te werken aan preventie, wordt de boodschap versterkt en sluiten de opvoeding thuis en de activiteiten op school goed op elkaar aan. Om ouders ook los van de lespakketten te betrekken, zijn een groot aantal materialen, folders en websites beschikbaar.

12 VEELGESTELDE VRAGEN

6. Is het niet beter om de leerlingen vooral te waarschuwen tegen de gevaren van middelengebruik, bijvoorbeeld door het inzetten van ervaringsdeskundigen voor de klas om lessen te verzorgen?

Bij een waarschuwende benadering gaat voorlichting vooral in op de gevaren van middelengebruik en het risico op verslaving. Leerlingen worden gewaarschuwd om er niet aan te beginnen en er worden angstgevoelens gecreëerd. Ervaringsdeskundigen maken natuurlijk veel indruk op jongeren. Maar voor een heleboel jongeren staat een verhaal van bijvoorbeeld een ex-verslaafde ook ver van hen af. De meeste jongeren gaan immers niet verder dan kennismaken en een beetje experimenteren met middelen. Het is daarom veel belangrijker om over de risico's van gebruik te praten dan over verslaving. Een genuanceerde en realistische benadering werkt beter. Helder op School kiest voor een persoonsgerichte benadering met lesmateriaal dat goed aansluit bij de belevingswereld van jongeren en aandacht besteedt aan kennis, het vormen van een eigen mening, het vergroten van eigenwaarde, het leren maken van keuzes en het bieden van weerstand aan groepsdruk. Daarnaast staan de lessen niet op zichzelf. Wanneer Helder op School volledig wordt uitgevoerd, is er ook aandacht voor een goed zorg- en begeleidingssysteem, een duidelijk schoolbeleid en het informeren en betrekken van ouders. Lees meer over de keerzijde van afschrikwekkende voorlichting. De richtlijnen verslavingspreventie geven meer duidelijkheid over de manier van werken, de beschikbare interventies en de theoretische onderbouwing.

7. Kan iemand anders dan de docent de lessen verzorgen?

Een docent kent zijn of haar leerlingen het beste en weet wat er leeft, waardoor een gevoelig onderwerp als het gebruik van alcohol of drugs makkelijker bespreekbaar is. Ook zullen docenten eventueel probleemgedrag bij individuele leerlingen eerder herkennen.

Mocht het mogelijk zijn voor een GGD of instelling voor verslavingszorg om zelf lessen te geven, dan is de aanbeveling dat zij alle lessen uit een lespakket van Helder op School voor hun rekening nemen en uitvoeren zoals de bedoeling is.

8. Welke lespakketten zijn er?

Helder op School heeft niveau- en leeftijdsspecifieke lespakketten ontwikkeld. Per leeftijdsfase is onderzocht wat werkt en wat niet. Zie '**Lespakketten**' of bekijk onze materialenfolder.

9. Kan een lespakket ook in een ander leerjaar of voor een andere doelgroep worden uitgevoerd dan eigenlijk bedoeld?

Het is belangrijk om de lespakketten bij de juiste doelgroep en het juiste leerjaar in te zetten. Hier lees je waarom dit zo belangrijk is.

Colofon

Tekst

Marianne Maat
Daniëlle Kriele-Boon
Susanne Weingart

Eindredactie

Daniëlle Kriele-Boon

Helder op School

helderopschool@trimbos.nl
www.helderopschool.nl

Ontwerp en vormgeving

Canon Nederland N.V.

©2024, Trimbos-instituut, Utrecht

**HELDER
OP SCHOOL**

 Trimbos
instituut